

ZANDAFGRAVINGEN SINDS EIND 16DE EEUW

Hoe de heuvels rond Naarden en Bussum verdwenen

Rond 1355, kort na de stichting van de stad op haar nieuwe locatie, was Naarden voorzien van een aarden omwalling en een gracht. Bij de Stichtse Oorlog (oorlog met Utrechtse) van 1481 bleek al dat deze niet voldoende waren om invallers buiten de stad te houden.

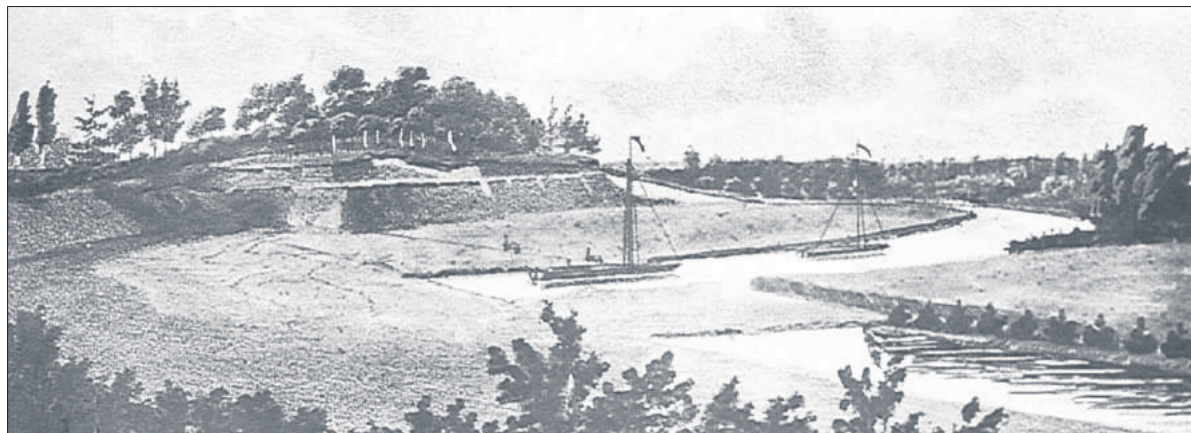
Na het Bloedbad van Naarden in 1572, waarbij de Spanjaarden de stad plunderden en in brand staken en de stadsmuren afbraken, was het duidelijk dat Naarden een betere verdedigingslinie nodig had.

Men begon met de aanleg van vestingwallen met een diepe gracht eromheen. Daarvoor was veel zand nodig, dat werd afgegraven rond de vesting. De heuvels rond de stad maakten Naarden kwetsbaar. In 1651 onderzocht de stad Naarden de mogelijkheid om de heuvels aan de Kerkweg (de tegenwoordige Lambertus Hortensiuslaan) te verwijde-

ren door een vaart naar Bussum te graven. De beruchtste van die heuvels was de Galgeberg (de plek waar de galg stond). Na goedkeuring door de Staten van Holland en Westvriesland begon het graafwerk in 1654.

Franse inval

De afgraving had gezien vanuit Naarden de Galgeberg nog niet bereikt toen de Fransen in juni 1672 de vesting binnenvielen en innamen. De Franse commandant nam direct allerlei maatregelen om de vesting verder te versterken. Gelukkig hadden de Fransen weinig kanonnen in de vesting. Met kanonbeschietingen vanaf de Galgeberg ten zuiden en vanaf de Zuiderzeekant ten noorden van de vesting slaagde prins Willem III er in 1673 in zijn manschappen via loopgraven aan de oostkant de vesting te laten naderen en bestormen, waarna de Fransen al spoedig capituleerden. Hiermee was het voor de Staten duidelijk dat de vesting verder verbe-

De Zanderij bij Nieuw Valkeveen omstreeks 1850 (litho).

terd moest worden, onder andere door het aantal stadspoorten terug te brengen tot twee. Bovendien moest het land eromheen worden afgegraven om een vrij schootsveld te krijgen.

Afzanding

In 1674 geboden de Staten dat al het hoge land tot op driehonderd roeden (ruim een kilometer) rond Naarden afgegraven moest worden. Het zand werd via de Naarder- en de Muidertrekvaart naar Amster-

Afzanding op de Eng (nu de Groene Long) met treintje in 1931.

terdam afgevoerd om de kosten te dekken. Er ontstond langzaam aan een net van zanderijsloten dat steeds verder werd uitgebreid naar het oosten (Valkeveen) en naar het zuiden (Bussum). In de zanderijen werd het zand met kruiwagens in de schepen gestort. De volle schepen boemde men door de lange ondiepe sloten naar de buitengracht van de vesting. Doordat in Nederland de westenwind overheerst, kon men meestal niet onder zeil

Voortgang

De afzanding ging ondanks de primitieve middelen die ervoor werden aangewend best voorspoedig; in 1750 was men in zuidelijke richting gekomen tot waar nu de Brediusweg ligt. In oostelijke richting ontstond op den duur een minder regelmatig afzandingspatroon, onder meer omdat daar al villa's waren gebouwd. Langs de Karnemelksloot vestigden zich rond 1750 de eerste hoveniers.

Omstreeks 1796 werd in Bussum een bescheiden haven gegraven als verlengstuk van de Zandvaart; die haven lag toen nog aan de Havenstraat. In 1850 was de afzanding gevorderd tot de Oud-Bussummerweg en daarna werd er nog gegraven

tot aan de Huizerweg. Vanaf 1920 werd het zand uit de zuidoosthoek van Bussum niet langer per schip naar elders vervoerd, maar ging het vanuit de zanderij Oud-Bussum per smalspoortreintje over een speciaal aangelegd spoor naar nabije locaties die zand nodig hadden, zoals bijvoorbeeld het Brediuskwartier en het Vondelkwartier.

Bebouwing

In 1926 werd de militaire functie van de vesting opgeheven en werden de afgezande gebieden vrijgegeven voor bebouwing: Naarden mocht eindelijk buiten de vesting gaan bouwen. In Naarden-West en in het niet-bebouwde gebied tussen Naarden en Bussum, dat in gebruik is door tuinderijen en boomkwekers, vind je ook nu nog zanderijsloten, zij het soms in behoorlijk vervallen staat.

Bron:

Mijn gelijknamige artikel in Bussums Historisch Tijdschrift nr. 36-3 van december 2020.

Eric Bor

Afzanding nabij de Marconiweg omstreeks 1890.

UIT DE FOTOCOLLECTIE VAN HET GEMEENTEARCHIEF

www.gooienvchthistorisch.nl 035 207 09 99 Cattenhagestraat 8, Naarden

Een nieuw zitje

Op 20 april 1933 werd de De Bordes-bank feestelijk onthuld. Deze werd aangeboden aan burgemeester Hugo de Bordes bij zijn 12½-jarig ambtsjubileum en was een geschenk van de Bussumse bevolking. Gesitueerd in het plantsoen bij het viaduct over het spoor (in Bussum-Zuid), kon vanaf de bank genoten worden van het uitzicht over de uitgestrekte heide. In de jaren negentig is de bank naar de Gemeentewerf gebracht, waar hij nu niet meer te vinden is.

FOTO: N.V. VEREENIGDE FOTOBUREAUX

Romeyn de Hooghe, De belegering van Naarden in 1673 (Rijksmuseum).

Het web van afzandingsloten in 1890.